

Slovenski Pravnik.

Leto XXX.

V Ljubljani, 15. februarja 1914.

Št. 2.

Načrt hrvaškega civilnega pravnega reda.¹⁾

Spisal c. kr. višji sodni svetnik **Ivan Kavčnik.**

VI.

Dejanski stan sodbe (presudne činjenice.)²⁾

1.

Po vladni predlogi k § 417 našega civ. pr. reda se je smel dejanski stan sodbe glede stvarnega položaja deloma ali celotno nadomestiti s tem, da se je kazalo na dotične razpravne zapisnike ali pripravljalne spise. Permanenčni odsek državnega zbora na tem ni nič izpremenil in je v formalnem oziru dejanski stan kot del sodbe celo odpravil ter ga zavrnil v razloge sodbe. Pač pa je skupna konferenca ta položaj izpremenila in dala § 417 sedanjo obliko. V motivih skupne konference se za to premembo ne navajajo nobeni razlogi.

V nemškem originalu se glasi § 417 civ. pr. reda, tičoč se vsebine dejanskega stanu sodbe: »Der Urteilstatbestand hat eine gedrängte Darstellung des aus der mündlichen Streitverhandlung sich ergebenden Sachverhaltes unter Hervorhebung der in der Hauptsache von den Parteien gestellten Anträge zu enthalten.«

Koj, ko je načrt skupne konference postal zakon, se je pojavilo vprašanje, če k »stanju stvari« (Sachverhalt) spadajo tudi posledki izvedenja dokazov. Justična uprava je bila zlasti z ozirom na to, da zakon govori o »aus der mündlichen Streitverhandlung sich ergebenden Sachverhaltes« in ne »aus dem mündlichen Parteivorbringen (izraz, ki se često nahaja na drugih mestih zakona) sich ergebenden Sachverhaltes« mnenja, da spadajo v dejanski stan tudi posledki dokazovanja in je zastopala to svoje mnenje dosledno po

¹⁾ Glej „Slov. Pravnik“ 1913, št. 10 in 11, in 1914, št. 1.

²⁾ Hrvaški prevod našega § 417 ima izraz „činjenično stanje presude“, kar je po mojih mislih točneje, ker se označuje s tem dejanski stan kot del izdatka (odpravka) sodbe, dočim so „presudne činjenice“ samo tiste činjenice, s katerimi se sodbo utemeljuje.

svojih nadzornih organih. Tem argumentom se je praksa prilagodila in tako se se splošno sprejemali v dejanski stan tudi posledki dokazov.

Prišlo pa je to vprašanje zopet na dan z Grosserjevimi člankom »Der Urteilstatbestand« v »Gerichtszeitung« št. 25 z leta 1908. Grosser dokazuje, da posledki dokazov ne spadajo v dejanski stan. Temu mnenju se je pridružil Jessernig »Gerichtszeitung« št. 35 z leta 1910 s to utesnitvijo, da zadostuje, — kakor v nemškem civ. pr. redu — da se glede izvedeb dokazov v dejanskem stanu sklicuje na dotične zapisnike. Protivno mnenje pa zastopa August Černy v »Gerichtszeitung« št. 41 z leta 1910. Najodločneje in obširno se poteguje dr. Rudolf Schneider v članku »Gerichtszeitung« št. 47 z leta 1913 pod naslovom »Ist nach dem geltenden österreichischen Rechte zulässig, im Urteilstatbestande auf die Ergebnisse der Beweisaufnahme Bezug zu nehmen« za mnenje, da je to dopustno ter pobija s prepričevalnimi razlogi vse ugovore in protivne nazore. V tem članku tudi navaja, da se v poslednjem času pri deželnem trgovskem in pri višjem deželnem sodišču na Dunaju ventilira vprašanje, če ni, kakor se to godi že pri sodiščih praškega okrožja, dopustno, v dejanskem stanu samo sklicevati se na dokazne posledke.

V najnovjšem času je tudi predsedstvo višjega deželnega sodišča v Gradcu z razpisom z dne 3. januarja 1914 naznanilo svojim sodiščem, da višje deželno sodišče v Gradcu proti takemu načinu posvedočenja posledkov dokazov v dejanskem stanu ne bo ugovarjalo.

Toliko de lega leta.

De lege ferenda je justično ministrstvo koncem leta 1909 vložilo v državnem zboru načrt zakona o razbremenitvi sodišč (Gerichtsentlastungsgesetz). V tem glede vsebine dejanskega stanu sodb, ki niso kontumačne, ni še nobene premembe. Potem je ministrstvo koncem leta 1910. vložilo drug, popravljen načrt. V tem pa se glede dejanskega stanu v členu IV., točka 15, predlaga k § 417., odstavek 2., ta-le dostavek: »Statt der Darstellung der Ergebnisse des Beweisverfahrens kann auf die Akten verwiesen werden«. V motivih se izvaja, da dejanskega stanu kot takega ne kaže odpraviti, da pa se lahko opustijo podatki dokazovanja, rekoč, da ti za višje stopinje nimajo pomena, ker morajo te itak ves akt proučiti, »für das

Verständnis Dritter, die den Akt nicht kennen, zu arbeiten, kann aber nicht Aufgabe des Tatbestandes sein«. Justična uprava tedaj opušča svoj prejšnji nazor glede posledkov dokaza in se zadovoljuje s samim sklicevanjem na spise.

Dne 17. januarja 1912 je bila v dunajski »Juristische Gesellschaft« diskusija o imenovanem načrtu zakona, katere se je udeležil tudi sekcijski načelnik dr. vit. Schauer, predstojnik legislativnega oddelka v justičnem ministrstvu, ki je med drugim nastopno izjavil (glej »Jur. Blätter«, str. 4):

... dem vom Tatbestand gegebenen objektiven Bericht über den Sachverhalt folgen die Gründe mit den tatsächlichen Feststellungen, die vieles wiederholen müssen. Für die Urteilsfindung ist der Tatbestand dabei regelmäßig ohne Wert, weil das Urteil zumeist mündlich verkündet und dann erst ausgefertigt wird. Die Parteien bedürfen dieser Übersicht über den Prozeßstoff nicht, weil er ihnen bekannt ist und die Rechtsmittelgerichte dürfen sich auf den Tatbestand nicht verlassen, sondern müssen auf die Akten zurückgehen. Jedenfalls ist der Tatbestand, so wie er sich entwickelt hat, zu einer schweren Belastung der Richter und Kanzleien geworden. Das Justizministerium hat deshalb im Jahre 1908 eine Umfrage darüber eingeleitet, ob es sich empfehle, dem Richter freizustellen, statt eines besonderen Tatbestandes nur in den Urteilsgründen ... eine gedrängte Darstellung des Sachverhaltes, die zur Entwicklung der Gründe hinleitet, zu geben. Die Gerichtsinspektoren haben sich damals einhellig für die Beseitigung des Tatbestandes ausgesprochen, die Mehrzahl der Oberlandesgerichte dagegen für seine Beibehaltung, haben dabei jedoch die Wiedergabe der Beweisergebnisse für enbehrrlich erklärt ... Auf diese Gutachten sind die Vorschläge der Regierungsvorlage zurückzuführen; sie wollen den Tatbestand entlasten, mit dem Nebengedanken die Frage seines Fortbestandes aufzurollen. Tatsächlich sind sie in der Kritik vielfach der Forderung begegnet, man solle den Urteilstatbestand ganz beseitigen und auch in parlamentarischen Kreisen sind Stimmen für diese Lösung laut geworden. Die völlige Abschaffung ist freilich nicht zu befürworten, wohl aber ist die Rückkehr zu den Vorschlägen der Regierungsvorlage der Z. P. P. zu erwägen, derart, daß im Tatbestande eine Verweisung auf die Protokolle und Schriftsätze zulässig sein soll und daß, wenn solche stattfindet, in die Entscheidungsgründe eine kurze Darstellung des Sachverhaltes aufzunehmen ist...

Ta izjava z merodajnega mesta je nad vse značilna. In prav z ozirom na to izjavo sem v oddelku I. tega spisa izrekel željo, da naj se pozvé pri našem ministrstvu, v katerem položaju se nahaja sedaj to vprašanje, kajti domnevam, da se in-camera caritatis niti zgorej navedena določba v načrtu zakona o razbremenitvi sodišč ne bi več vzdrževala.

Od te diskusije dalje v literaturi nisem več zasledil za lex ferenda kaj posebno pomenljivega, razun članka dr. Touaillona,

priobčenega v »Jur. Blätter št. 51 in 52 z leta 1912 z naslovom: »Soll der Urteilstatbestand beibehalten werden?« in članka dr. Wolfa v Ger. Zeitung št. 30 ex 1913 »Tatbestand und Gerichtsentlastungsgesetz«. Na prvo navedeno razpravo pa opozorujem vsakega, ki se zanima za vprašanje o dejanskem stanu. Z neodoljivimi argumenti dokazuje, da je dejanski stan docela odpraviti. Temu nasproti izginejo kot ničevi vsi ugovori v pravkar omenjenem članku dr. Wolfa, ki pledira za to, da se obdrži navedba dokaznih posledkov v dejanskem stanu.

2.

Sedaj se obrnimo k načrtu hrvaškega zakona. Najprej moram trditev iz oddelka I., da so se v načrt sprejele tudi določbe namernega zakona o razbremenitvi sodišč toliko popraviti, da se prav glede dejanskega stanu to ni zgodilo, temveč je naš § 417., odst. 2., doslovno preveden v § 495., odst. 2. načrta. V odstavku 3. pa je glede zavrnjenih dokaznih predlogov, ki jih je sprejeti v dejanski stan, citiran celo ves § 351., ki je po vsej vsebini enak našemu § 275., in ne samo njega odstavek 2., tako, da je v dejanski stan sprejeti tudi tiste dokazne predloge, ki so bili kot nevažni zavrnjeni.

V motivih se naglašaja, da je sprejeti v presudne činjenice tudi posledek dokaza in označenje, na katerem temelju da se je kaka dejanska navedba ali ponuden dokaz zavrnil kot nedopusten. Potem pa se nadaljuje s to-le karakteristično izjavo: Nalog dejanskemu stanu je, da razbremeni zapisnik. Spisanje zapisnika znatno obtežuje sodišče in onemogočuje ono slobodno in brzo poslovanje in rešitev ter je nujno, da se zapisnik omeji na ustanovljenje najpotrebnejšeg in da se sodelovanje strank pri spisanju zapisnika omeji na minimum. Taka odredba pa se more brez nevarnosti uvesti le, če je podana druga garancija za temeljito konstatiranje stvari. To je zlasti tam potrebno, kjer se na višji stopinji ne proizvaja nova razprava. Tuđ so vsi postopniki uvedli dejanski stan in polagajo nanj večjo važnost, nego li na zapisnik sam.

Vidi se torej, da je načrt krenil na diametralno nasprotno pot od one, po kateri gremo sedaj mi. Toda prepričan sem, da se bodo obrnili s te proti, ako bodo premostrili poprej pod točko I. navedeni razvoj tega vprašanja pri nas. Napredek ne vodi k dejanskemu stanu, ampak od njega proč. Naj pridenem tu še nekaj opazk.

Pri nas se prav radi tega, da se sodniki razbremenene, hoče odpraviti ali pa vsaj izdatno omejiti dejanski stan. Po načrtu pa bodo sodniki dobili še malo breme povrh, ker bo treba navajati tudi vsa zavrnjena dejanstva in dokazne predloge. To bo gotovo vplivalo na določitev števila sodnikov, vsaj pri večjih sodiščih.

Tudi pri nas je namen dejanskemu stanu, že po vladnih motivih k civilno-pravdnemu redu, da se vanj sprejmejo tudi one dejanske navedbe, ki se ne nahajajo v zapisnikih ali pripravljalnih spisih. Vendar pa ta namen ni alternativen, tako, da bi bilo sodniku na prosto, ali sprejme te navedbe v zapisnik ali pa v dejanski stan. Načelo je temveč, da je vse sprejeti v zapisnik, le če so slučajno katere navedbe izpuščene v zapisniku, zadostuje, da se naknadno sprejmejo zgolj v dejanski stan. Ali taki slučajji so pri nas jako redki. Običajno je vse, kar se nahaja v dejanskem stanu, vsebljeno tudi v zapisnikih, tako, da se višjim stopinjam navadno ni treba mnogo brigati za dejanski stan.

V motivih k § 495. načrta pa je taka alternativa izrečena naravnost za dopustno, da, daje se celo prednost navedbi v dejanskem stanu pred navedbo v zapisniku tako, da le ta izgubi svojo vrednost. S tem se pa postavlja v nasprotje k določbi § 283. načrta, ki — enako našemu § 209. — veleva, da je v zapisnik »uvrstiti ukratko i pregledno sadržaj onoga, što obe stranki navedoše o stanju stvari«. Mimo tega pa je tak princip jako nevaren tudi z drugega vidika. Kaj pa, ako sodnik ne sprejme navedeb v zapisnik, rekoč, da jih bo že sprejel v dejanski stan, potem pa to pozabi? Treba bo poprave (izpravljanja) dejanskega stanu, odnosno v postopanju pred okrajnim sodiščem, dokazovanja, da so se dotične činjenice res navedle na prvi stopinji.

Ali pa v primeru, da nastopi počivanje (mirovanje) postopanja in se po preteku roka razprava zopet povzame? Če je sodnik zidal na dejanski stan in radi tega opustil zapisati navedbe v zapisnik, potem se ne bo vedelo, kaj sta stranki doslej navajali. In stranki sami morda tega tudi več ne vesta.

Končno se mi vidi tudi trditev, da polagajo vsi novi postopki večjo važnost v dejanski stan nego v zapisnik, presplošna. Naš postopnik gotovo ne stoji na tem stališču in tudi nemški ne.

Sicer pa je priznanje v motivih, da sestavljanje zapisnika obremenjuje ustno razpravo, jako dragoceno, in dokaz več za moj prelog pod štev. III.

K završetku bi se dovolil pripomniti še to-le: Dejanski stan, kakoršen je pri nas in kakor je nameravan v načrtu, ni formaliziran in ne opravlja nobenih organskih funkcij v pravdi. Služi le komoditeti strank, ki pa tudi nima mnogo vrednosti, ker je strankam pravdni material itak znan. Da bi služil tudi prizivnim sodiščem, to ni res. Jaz za svojo osebo si niti prizivne razprave ne upam določiti na podstavi samega dejanskega stanu. Morda bo, kakor je zamišljen v načrtu, pač v večjo oporo prizivnemu sodišču, kadar se bo izpodbijala prvosodna sodba iz razlogov pomanjkljivosti postopanja. Če pa se bo izpodbijala tudi dokazna ocena ali uveljavljalo nesoglasje sodbe s spisi, potem bode prizivni sodnik moral poseči tudi po zapisnikih.

Ali prvi sodnik nima opravljati dela za prizivnega sodnika. Letà naj se sam informira iz spisov brez »hofmeistra«. Gotovo se tudi revizijski sodnik ne bo zadovoljil samo z dejanskim stanom.

Torej proč z njim. Stvarni položaj in posledke dokazov je, kolikor se potrebujejo za utemeljitev sodbe, navesti v razlogih. Edino v slučaju, če kaka stranka na prvi stopinji ni bila zastopana po odvetniku in hoče ta stranka vložiti priziv po odvetniku, bi dejanski stan, kakor ga namerava načrt, utegnil biti potreben. Ali temu je prav lahko odpomoči s tem, da odvetnik pregleda spise na sodišču, oziroma, ako ne biva na kraju sodišča, da si da poslati spise od pravnega sodišča. Če bi stranka prišla k odvetniku tako pozno, da bi spisi ne došli več pravočasno, naj se pa prizivni rok ex lege avtomatično podaljša za par dni potem, ko so spisi dospeli na sodišče. Sicer pa bi tudi to lahko odpadlo, ako se uvede obligatoren poduk stranke ob razglasitvi sodbe, da mora, ako hoče vložiti priziv po odvetniku, zadosti zgodaj podati se k njemu, da bo mogoč v 14 dneh rekvirirati spise in vložiti priziv.

Nepotrebno dejanskega stanu pa bi bila tem evidentnejša, ako bi se zapisovanje podatkov razprave odredilo tako, kakor sem v oddelku III. obrazložil.

VII.

Dodatek.

V predstojećih člankih sem hrvaško javnost zlasti skušal opozoriti na nekatere partije našega civilnopravnega postopnika, ki se mi vidijo reforme najbolj potrebne. Naj mi hrvaški juridični krogi ne

zamerijo in naj ne smatrajo, da se hočem kako vmešavati v njihove prilike. Mnenja sem namreč, da smo vsi Cislitvanci, ker ste izmed inozemci izkazali prvi našemu zakonu visoko čast, da si ga skoro integralno usvojite za svoje dežele, dolžni, da s svojimi izkustvi pokažemo na tiste strani našega zakona, ki potrebam prakse in socialnemu namenu pravnega postopnika manje odgovarjajo.

Pristavil pa bi rad še neko pripombo.

V ustnem postopku, ki kakor naš, ne pozna takozvane »volle Berufung«, je kardinalna točka zapisovanje posledkov razprave na prvi stopinji, takorekoč pismenost v ustnosti. Ako je tako urejeno, da je izčrpno in ne moti ustnosti ter ne zavlačuje razprave, potem bo postopanje hitro in kratko, obenem pa tudi temeljito.

Jaz sem v članku pod III. podal tozadevne nasvete. Če so dobri ali ne, to naj bi se ugotovilo s poskusi.

Pravniško društvo v Zagrebu namerava prirediti posebne diskusije o načrtu. Naj bi se v te diskusije privzeli še poskusi. Jaz si predočujem stvar tako-le:

Sestavi se konsez, obstoječ iz sodnika in dveh odvetnikov kot zastopnikov strank. Za snov naj se vzame kaka že odločena pravda, v katero se pa sodniku ne dá vpogleda. Vprizori naj se ustna sporna razprava popolnoma po predpisih načrta. Sodnik naj narekuje zapisnik po zmislu predpisov v načrtu (Staffelprotokoll, Resuméprotokoll). Takih poskusnih razprav naj bi se opravilo gotovo število; začelo naj bi se z enostavnimi, končalo pa z zamotanimi pravnimi. Potem naj se v drugi seriji poskusov samo ustno razpravlja, sodnik naj po razpravi sam zapiše posledke razprave, dá ta spis odvetnikoma na vpogled, v zapisnik sam pa sprejme le okolnosti, navedene v §§ 281. in 282. načrta. Končno naj se kritično in na vse strani primerjajo med sabo posledki prve in druge vrste poskusov in določi, kateri način zapisovanja je bolj prikladen, ter se končno za njega odloči, in pri justični upravi in tudi javno poteguje zanj. Empirija je roditeljica teorije.

Morda bi kazalo take poskuse delati tudi po deželi na sedežih zbornih sodišč. S tem bi se dobilo več primerjalnega gradiva.

